

О. С. Кримова,
аспірант кафедри економіки та фінансів, Мукачівський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8180-4841>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.6.150

ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

A. Krimkova,
Postgraduate student of the Department of Economics and Finance, Mukachevo State University

TRANSFORMATIONS OF LABOR MARKET IN CONDITIONS OF WAR

Воєнний час може призвести до значних трансформацій на ринку праці країни. Серед основних факторів, які впливають на цей процес, можна виділити: збільшення потреб у робочій силі в сфері військової промисловості, у сфері оборони та в критично важливих для економіки сферах; зменшення потреб у робочій силі та супутнє скорочення робочих місць у зв'язку з руйнуванням інфраструктури та деградацією економіки країни. Зокрема, збільшення виробництва військової техніки, зброї та потреби у професійних військових сприяє збільшенню потреби у робочій силі в цій сфері. Відтак, дослідження спрямоване на вивчення змісту трансформації ринку праці в умовах воєнного часу та визначення можливих напрямків їх регулювання. За результатами дослідження доведено, що в нових умовах трансформації ринку праці потрібно й можна регулювати, щоб пом'якшити ті негативні наслідки для населення, що виникають на ньому. Таке регулювання має сприяти не лише збереженню наявних робочих місць, а й забезпеченню додаткових можливостей для працевлаштування людей, які змушені шукати нову роботу внаслідок конфлікту. Для цього вже зараз розробляються ініціативи з підтримки малого та середнього бізнесу. Наразі уряд представив нову економічну стратегію України на воєнний час, в рамках якої держава виплачуватиме гранти на відкриття бізнесу, купівлю частки у нових компаніях та навчання фахівцям. Планується забезпечення фінансової та інфраструктурної підтримки для малих та середніх підприємств, а також забезпечення можливостей навчання та професійної підготовки. Пожвавити ринок праці можуть активний розвиток галузей, які забезпечують безпеку та захист населення, підтримка соціальних програм та ініціатив для збільшення кількості неформально зайнятого населення та співпраця з міжнародними організаціями.

Military time can lead to significant transformations in the country's job market. Among the main factors influencing this process, one can distinguish: an increase in the demand for labor in the military industry, defense sector, and in critical areas for the economy; a decrease in the demand for labor and the consequent reduction of jobs due to the destruction of infrastructure and economic regression of the country. In particular, the increase in the production of military equipment, weapons, and the need for professional military personnel synthesizes the increased demand for labor in this sector. Therefore, the research aims to study the content of labor market transformations in conditions of military time and determine the possible directions for their regulation. The research results prove that in the new conditions of labor market transformations, it is necessary and possible to regulate them to mitigate the negative consequences for the population that arise in it. Such regulation should not only help preserve existing jobs, but also provide additional opportunities for employment for people who are forced to seek new jobs due to the conflict. To achieve this, initiatives to support small and medium-sized businesses are already being developed. The government has presented a new economic strategy for Ukraine during wartime, under which the state will provide grants for starting businesses, buying shares in new companies, and training specialists. It is planned to provide financial and infrastructure support for small and medium-sized enterprises (which will help preserve existing jobs and create new ones, provide support for innovation and the development of new technologies) and provide opportunities for education and professional training (which will help people find new jobs and acquire new skills that will ensure their

competitiveness in the labor market, create a basis for the development of new technologies). To invigorate the job market, active development of industries that provide safety and protection for the population, support for social programs and initiatives to increase the number of informally employed individuals, and collaboration with international organizations can be implemented. Further research prospects in this direction are underway. The results of the research can be used to formulate a strategy for the development of the job market in times of war. This strategy will be oriented towards implementing a comprehensive approach that includes measures to improve the skills of workers, create new jobs, collaborate with international organizations, develop infrastructure, support innovation, and develop new technologies.

*Ключові слова: робочі місця; ринок праці; зайнятість; безробіття; неформально зайняте населення.
Key words: jobs; labor market; employment; unemployment; informally employed population.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Воєнний час може призвести до значних трансформацій на ринку праці країни. Серед основних факторів, які впливають на цей процес, можна виділити: збільшення потреб у робочій силі в сфері військової промисловості, у сфері оборони та в критично важливих для економіки сферах; зменшення потреб у робочій силі та супутнє скорочення робочих місць у зв'язку з руйнуванням інфраструктури та деградацією економіки країни. Зокрема, збільшення виробництва військової техніки, зброї та потреби у професійних військових призводить до збільшення потреби у робочій силі в цій сфері. Разом з тим, воєнний час також призводить до зменшення попиту на працю в інших галузях, окрім тих, що орієнтовані на неформальну зайнятість. Наприклад, руйнування інфраструктури та економіки вже призвело до зменшення робочих місць у будівництві, транспорті та інших сферах.

Зокрема, за даними національного інституту стратегічних досліджень, за період з 24 лютого по 17 березня було пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 411 закладів освіти, 36 закладів охорони здоров'я, 1600 житлових будинків, 26 заводів або заводських складів, 15 аеропортів, 6 ТЕС/ГЕС [5]. Це, в свою чергу, призводить до зниження заробітної плати та рівня життя населення в неміліарних галузях. Наприклад, згідно з дослідженням цільової групи фахівців групи "Рейтинг", якщо до початку 2022 року 38% учасників цільової групи не мали роботи, 57% респондентів були працевлаштовані, з них 45% мали роботу і працювали, а решта не працювали, зберігаючи робоче місце, то станом на 17 березня 2022 року про незмінність становища, порівняно з довоєнним періодом, повідомили лише 17% учасників цільової групи [5]. Також змінюється структура ринку праці. Спостерігається збільшення попиту на працю у сфері оборони, у галузях, пов'язаних зі збереженням національної безпеки, тоді як спостерігається зменшення попиту на працю в галузях, пов'язаних з торгівлею, туризмом та іншими сферами, що залежать від міжнародної торгівлі та активності.

Воєнний час може призвести до зміни характеру праці. Наприклад, може збільшитися потреба у військо-

вих спеціалістах, а також таких фахівців, як лікарі, інженери, комп'ютерні фахівці та інші. Важливим аспектом трансформації ринку праці в умовах воєнного часу є міграція робочої сили. Захоплення територій та переслідування змушують працездатне населення залишити свої робочі місця та переселитися в інші регіони, де вони можуть почуватися в безпеці та знайти нову роботу. Зокрема, в 2022 році воєнні дії в Україні змусили близько 27% населення залишити своє постійне місце проживання, зокрема 36% населення віком 18—24 роки та 34% віком 25—34 роки [5]. При цьому у безпечних районах така міграція, в комплексі з обмеженими можливостями зайнятості, погіршує ситуацію у сфері зайнятості й доходів зайнятого населення. Загалом, очевидно, що системне накладення трансформацій на ринок праці, які відбуваються в умовах воєнного часу, можуть бути значними та мати довгострокові кризові наслідки для економіки та суспільства в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед базових досліджень, в яких досліджуються трансформації ринку праці в умовах воєнного часу та пов'язані з цим проблеми, можна виділити напрацювання Волошина-Сійдей В., Євсєєва О., Маслиган О., Сирцевої С., Нестеренко О., Гаркуші С., Любомудрової Н., Гойчука В. Саме на ці праці спирається автор. Разом з тим, основна складність полягає у тому, що науковцями реалізується переважно аналіз стану ринку праці у воєнний період, здійснюється порівняння змін із станом ринку в мирний час або ідентифікуються зміни у пріоритетності вакантних посад на ринку. Разом з тим, трансформації ринку праці в умовах воєнного часу сформовані не кількома означеними процесами, а значною їх кількістю. Саме комплексний характер змін і забезпечує перетворення однієї конструкції ринку праці в іншу, яка має мати не природний (еволюційний), а регульований характер.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Стаття спрямована на вивчення змісту трансформацій на ринку праці в умовах воєнного часу та визначення можливих напрямків їх регулювання.

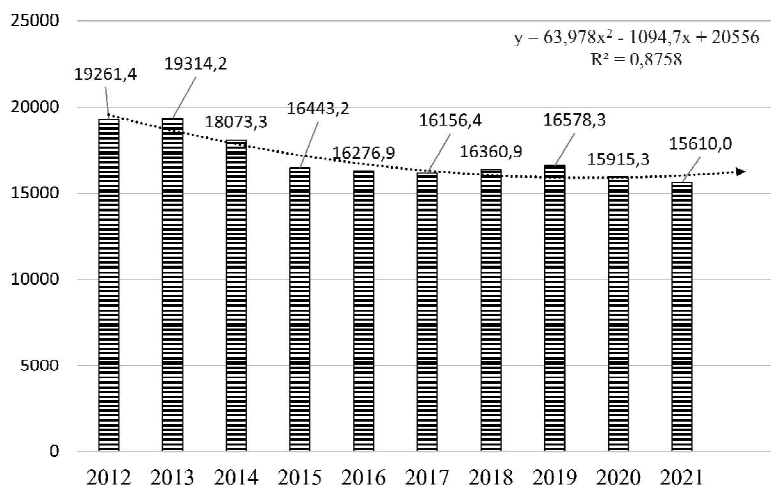

Рис. 1. Зайняте населення в Україні у 2012—2021 рр. у віці 15—70 років, тис. осіб*

* дані за 2012—2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, з 2015 року — також без частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua/>).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

З 2012 по 2021 рр. кількість зайнятого населення в Україні стала скорочуватися (що відмічено також у дослідженнях Любомудрової Н. та Гойчука В. [3]). Так, аналіз загальної кількості зайнятого населення, здійснений шляхом інтеграції даних обстеження робочої сили, державних статистичних спостережень підприємств і адміністративної звітності, дозволив виявити, що загальний обсяг зайнятих у віці 15—70 років скоротився з 19261,4 до 15610 тис. осіб або на 20% (рис. 1).

На наш погляд, існує кілька причин, які пояснюють зменшення кількості зайнятого населення в Україні з 2012 по 2021 роки. Це зокрема:

1. Демографічні тенденції: Зменшення кількості зайнятого населення пов'язане з демографічними змінами, такими як змен-

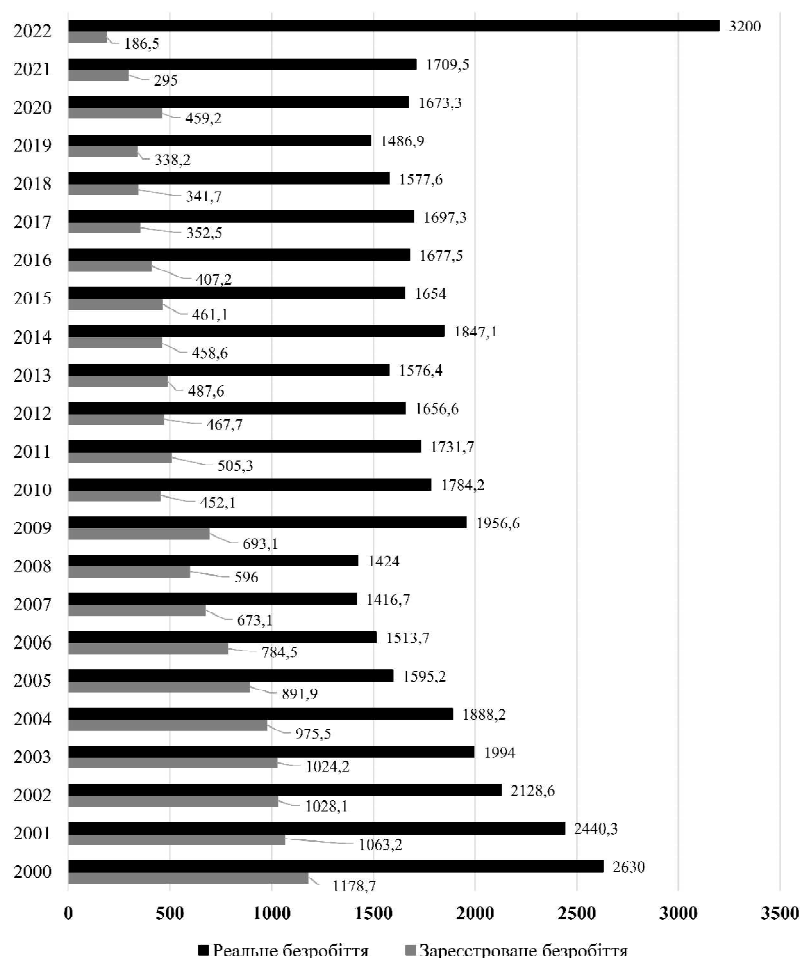

Рис. 2. Динаміка зареєстрованого та реального безробіття в Україні, 2000—2022 рр. (кількість населення в тис.)*

* дані за 2012—2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, з 2015 року — також без частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua/>) та Інфляційного звіту НБУ (https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Boxes_FSR.pdf?v=4)

шення народжуваності та збільшення тривалості життя. Класично, коли кількість народжень менша, ніж кількість смертей, то кількість працездатних людей відповідно зменшується.

2. Економічна ситуація: Економічна ситуація в Україні з 2012 по 2021 роки була нестабільною, що призводило до закриття або скорочення бізнесів та, як наслідок, до зменшення кількості робочих місць. Фізичні та юридичні особи завжди орієнтуються на ліквідацію неприбуткових напрямків бізнесу через недостатній попит на товари та послуги або низьку конкурентоспроможність та скорочення кількості працівників.

3. Міграція: Міграція в Україні впливає на зменшення кількості зайнятого населення. Останніми роками люди активно виїжджали за кордон для пошуку роботи або кращих умов життя. У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість трудових мігрантів становить 2,5—3 млн, у той час як в 2019 році налічувалося 3,2 млн трудових мігрантів. В окремі періоди, під час сезонних робіт, було 7—9 млн мігрантів.

За отриманими даними, є очевидним, що якщо до російського вторгнення в Україну (а саме до 2022 року) ринок праці перебував у стані згортання, то після початку бойових дій його становище трансформувалося та увійшло у більш невизначену та небезпечну фазу (що відображається також у дослідженнях Центру Разумкова).

Зокрема кількість зареєстрованих безробітних в Україні з 2000 по 2022 рр. знизилася (у тому числі й під час військових дій), що в принципі є загальним трендом, первинно сформованим обмеженою кількістю вакансій, яку здатна запропонувати Державна служба зайнятості (класично, на одне робоче місце претендує 8 офіційно зареєстрованих безробітних). При цьому реальний рівень безробіття набагато вищий (якщо його розраховувати за методологією Міжнародної організації праці), що проілюстровано за даними на рис. 2.

Так, після початку війни реєстроване безробіття знизилося з 295 до 186,5 тис. осіб. Зокрема це стало можливим через небажання населення звертатися до Державної служби зайнятості. Становище погіршилося після ухвалення закону що спростив процедуру отримання статусу безробітного та призначення допомоги по безробіттю під час війни з 21 квітня 2022 року. Небажання набувати офіційного статусу безробітного зумовлено тим, що під час воєнного стану в Україні допомога по безробіттю змінилася. Мінімальний розмір допомоги по безробіттю складає 650—1800 грн, а максимальний — мінімальну зарплату у розмірі 6700 грн. Однак безробітні не можуть отримувати його виплати довше, ніж три місяці [4]. Сума допомоги також залежить від тривалості періоду безробіття: перша половина строку

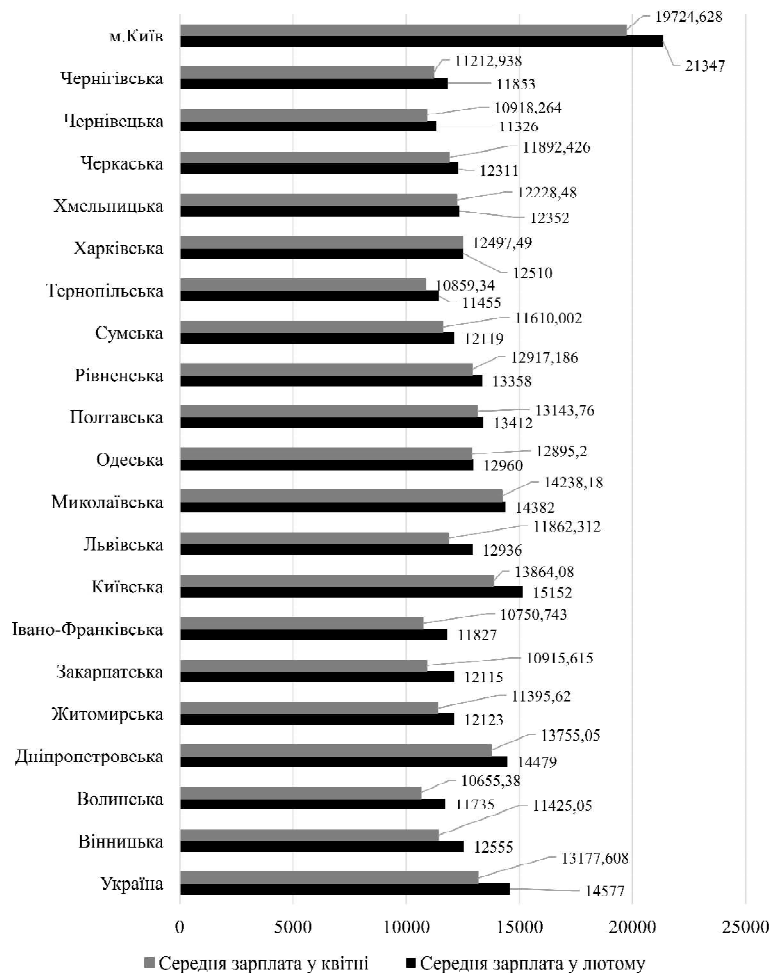

Рис. 3. Порівняння середньої місячної зарплати у приватному секторі по регіонах України у лютому-квітні, 2022 (грн)

*без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу).

Джерело: сформовано за даними PricewaterhouseCoopers database.

тривалості виплати допомоги по безробіттю становить 100 %, надалі — 50 % [4].

У той же час, рівень реального безробіття за 2022 рік у середньому оцінено в 25—26 %, що відповідає загальній кількості безробітних у 3.2 млн осіб. При цьому, за даними Інфляційного звіту НБУ, відмічено, що навіть без урахування мігрантів оцінка середнього рівня безробіття за 2022 рік практично незмінна — 25—26 % [4].

Сформований дефіцит у кількості робочих місць на додачу до економічної ситуації ускладнюється постійним руйнуванням інфраструктури та економіки, а також значною кількістю внутрішньо переміщених осіб, які сконцентровані у регіонах, що не володіють ринком праці значної місткості. Це змушує безробітних шукати роботу у вже насичених сегментах, що не тільки додатково ускладнює ситуацію на ринку праці в Україні, але і призводить до зниження рівня середньої місячної зарплати. Станом на 29 квітня 2022 року кількість вакансій в Україні зменшилася у 20 разів порівняно з довоєнним часом, коли внутрішньопереміщені особи почали шукати роботу. При цьому саме тоді середній рівень заробітної плати у приватному секторі за рядом областей України почав знижуватися (рис. 3).

Таблиця 1. Структура зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2012–2021 роках, %

Види економічної діяльності	Частка зайнятості за видами економічної діяльності, %									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього зайнято	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Сільське, лісове та рибне господарство	17,2	17,55	17,10	17,46	17,61	17,71	17,96	18,16	17,10	17,25
Промисловість	16,8	16,41	16,04	15,65	15,33	15,11	14,83	14,85	14,82	14,82
Будівництво	4,34	4,35	4,13	3,90	3,96	3,99	4,07	4,22	4,17	4,43
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	21,6	22,11	21,94	21,35	21,60	21,82	22,34	22,93	22,93	23,09
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,98	6,02	6,16	6,07	6,13	6,14	6,08	6,03	6,13	6,16
Тимчасове розміщення й організація харчування	1,7	1,7	1,71	1,69	1,70	1,71	1,73	1,83	1,79	1,83
Інформація та телекомунікації	1,55	1,55	1,58	1,66	1,69	1,70	1,71	1,74	1,78	1,85
Фінансова та страхова діяльність	1,64	1,59	1,59	1,48	1,39	1,34	1,31	1,28	1,34	1,35
Операції з нерухомим майном	1,67	1,63	1,58	1,63	1,57	1,56	1,59	1,57	1,58	1,59
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,62	2,56	2,52	2,57	2,63	2,57	2,68	2,54	2,63	2,70
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,79	1,78	1,85	1,82	1,87	1,84	1,86	1,92	1,91	2,04
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,21	4,98	5,31	5,93	5,98	6,06	5,74	5,25	5,67	5,60
Освіта	8,48	8,34	8,78	9,10	8,86	8,81	8,66	8,38	8,76	7,97
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6,13	6,07	6,37	6,33	6,33	6,27	6,08	5,88	5,88	5,85
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,17	1,17	1,22	1,26	1,24	1,24	1,20	1,19	1,23	1,14
Інші види економічної діяльності	2,15	2,19	2,11	2,10	2,12	2,13	2,17	2,24	2,28	2,34

* дані за 2012-2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, з 2015 року — також без частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Джерело: Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua/>)

Станом на 7 червня падіння зарплат у приватний сектор в середньому становило від 25% до 50% порівняно з довоєнним часом [7].

Разом з тим, очікується, що заробітні плати у галузях, що є критичними для економіки, будуть зростати, хоча і різними темпами.

Наведені вище трансформації доповнюються змінами в самому характері праці в Україні. Фактично, змінюється уславлена структура зайнятості за видами економічної діяльності. Так, до початку військових дій у структурі зайнятості за видами економічної діяльності (табл. 1) найбільша кількість робочих місць припадала на сільське, лісове та рибне господарство (17,25% від загальної кількості зайнятих), промисловість (14,82% від кількості зайнятих) та оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (23,09% від кількості зайнятих). Проте з початком військових дій кількість робочих місць за цими видами діяльності знижується. На це впливають багато факторів, серед яких: відключення електроенергії, повітряна тривога, загальне руйнування виробничої інфраструктури, масштабні руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мінування полів та інші.

З 30 травня 2022 року в центрі зайнятості серед найбільш потрібних видів економічної діяльності під час війни виокремлено будівництво (на будівельні професії у різних галузях, зростає попит на робітників комунальних підприємств) та транспорт (зокрема, досить великий попит на водіїв та фахівців логістики, як складської, так і транспортної). Вже у червні 2022 року кількість вакансій у цій сфері зросла на 20% в порівнянні з попереднім місяцем [7]. Так, 25 жовтня в Мінекономіки повідомили, що безробітних, які мають кваліфікацію у наведених видах економічної діяльності, також активно залучатимуть до "армії відновлення". При цьому працівники отримуватимуть за роботу мінімальну зарплату в розмірі 6,7 тис. грн.

Якщо збережеться тренд на визволення території України, який був започаткований цієї осені, будуть подальші успіхи на півдні і на сході. Тоді, знову ж таки, дуже актуальними будуть вакансії, пов'язані з будівництвом та транспортом. Крім того, через проблеми із авіасполученням та морським сполученням, буде попит на наземну логістику, залізничні перевезення та перевезення вантажів вантажними автомобілями.

Окрім визначених вище, зростає кількість вакансій, що належать до видів економічної діяльності,

Таблиця 2. Неформально зайняте населення віком 15 років і старше, 2020–2022 р.

	Кількість неформально зайнятого населення					
	2020		2021		2022	
	тис. осіб	у % до кількості зайнятого населення віком 15 років і старше	тис. осіб	у % до кількості зайнятого населення віком 15 років і старше	тис. осіб	у % до кількості зайнятого населення віком 15 років і старше
січень-березень	3404,1	20,6	2965,4	19,1	3261,9	20,89
січень-червень	3291,6	20,5	3053,5	19,5	3419,9	21,90
січень-вересень	3275,5	20,5	3122,8	19,8	3528,8	22,60
січень-грудень	3237,8	20,3	3061,6	19,5	3459,6	22,16

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України (<https://www.ukrstat.gov.ua/>) та PricewaterhouseCoopers database

які є критичними для економіки. Серед них: 1) діяльність у сфері оборони (зокрема зростає попит на професійних військових, військових медиків та психологів тощо); 2) діяльність у сфері промисловості (зростає кількість робочих вакансій для інженерів, науковців, розробників у сфері оборонної промисловості); 3) діяльність у сфері виробництва, передачі та розподілення електроенергії.

Відповідно до наведених особливостей, наразі не всі трансформації на ринку праці в умовах воєнного часу є негативними. Зокрема, навіть в умовах війни, існують вакансії в діджитал-сфері (що належать до діяльності у сфері інформації та телекомунікацій), оскільки дозволяють працювати неформально (поза підприємствами). Наразі вони є одними з найконкурентніших в Україні. Це формує ряд специфічних трансформацій на ринку праці, що очевидно. Зокрема, з початком повномасштабного вторгнення кількість неформально зайнятих осіб віком 15 років і старше зросла на 13% порівняно з довготривалим рівнем 2021 р. (табл. 2).

З початком ракетних обстрілів і відключень електроенергії, частка неформальної роботи зменшилась у порівнянні з літом, але все одно знаходиться на рівні 22,16%. Цікаво, що у січні-грудні 2022 р. рівень неформальної зайнятості діджитал-сфери навіть перевищив значення посткризового 2020 р. Відповідно до наведеного, зазначимо, що неформальна робота традиційно знаходиться в топі, навіть в умовах воєнного часу вона надає можливість працювати з будь-якої точки, маючи лише інтернет і комп'ютер.

В будь-яких умовах трансформації ринку праці потрібно і можна регулювати, щоб пом'якшити ті негативні наслідки для населення, що виникають на ньому в умовах воєнного часу [1]. Наразі вітчизняний ринок потребує не лише гальмування процесів, пов'язаних із стійним зниженням наявних робочих місць, а й забезпечення додаткових можливостей для працевлаштування людей, які змушені шукати нову роботу внаслідок військового конфлікту.

Для цього вже зараз розробляються ініціативи з підтримки малого та середнього бізнесу. Наприклад, на-

разі уряд представив нову економічну стратегію України на воєнний час, в рамках якої держава, зокрема, виплачуватиме гранти на відкриття бізнесу, купуватиме частку у нових компаніях та пропонуватиме навчання фахівцям. Усього запустять 8 програм, спрямованих на створення робочих місць через підтримку бізнесу, держзамовлення, будівництво, кредитування та працевлаштування безробітних, серед яких: безповоротна допомога у вигляді мікрогрантів на створення власного бізнесу; безповоротні гранти на обладнання для розвитку переробних підприємств; програма в агросекторі, що передбачає часткову компенсацію вартості теплиць; програма для агросектору у вигляді грантів на висадку нових фруктових і ягідних садів; спрямована на ІТ-сектор (Український Фонд підтримки стартапів буде викуповувати частку в новостворених компаніях); програма фінансування навчання айтівців [2]. Ці програми включатимуть безповоротну грантову допомогу малому та середньому бізнесу, підтримку українських виробників та будівництво нової інфраструктури, підтримку інновацій та розвитку нових технологій.

Разом з тим, окрім наведених вище ініціатив, пожвавити ринок праці може активний розвиток галузей, які забезпечують безпеку та захист населення (серед таких галузей медична допомога, військові технології та інші).

Також вкрай потрібна підтримка соціальних програм та ініціатив для збільшення кількості неформально зайнятого населення. Така зайнятість допоможе пережити війну (зокрема знайти роботу внутрішньо переміщеним особам, щоб інтегруватися у суспільство).

Міжнародне співробітництво може допомогти у створенні нових можливостей для працевлаштування та розвитку ринку праці. Наприклад, співпраця з міжнародними організаціями може забезпечити доступ до фінансової та технічної підтримки, необхідної для розвитку ринку праці та відновлення економіки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В будь-яких умовах трансформації ринку праці потрібно і можна регулювати, щоб пом'якшити ті негативні

наслідки для населення, що виникають на ньому в умовах воєнного часу. Таке регулювання має сприяти не лише збереженню наявних робочих місць, а й забезпеченню додаткових можливостей для працевлаштування людей, які змушені шукати нову роботу внаслідок конфлікту.

Для цього вже зараз розробляються ініціативи з підтримки малого та середнього бізнесу. Наразі уряд представив нову економічну стратегію України на воєнний час, в рамках якої держава, зокрема, виплачуватиме гранти на відкриття бізнесу, купівлю часток у нових компаніях та навчання фахівців. Планується забезпечення фінансової та інфраструктурної підтримки для малих та середніх підприємств (що допоможе зберегти наявні робочі місця та створити нові, забезпечити підтримку інновацій та розвитку нових технологій) та забезпечення можливостей навчання та професійної підготовки (що допоможе людям знайти нові робочі місця та отримати нові навички, що забезпечать їхню конкурентоздатність на ринку праці, створити базис для розвитку нових технологій).

Пожавити ринок праці може: 1) активний розвиток галузей, які забезпечують безпеку та захист населення (серед таких галузей медична допомога, військові технології та інші); 2) підтримка соціальних програм та ініціатив для збільшення кількості неформально зайнятих громадян; 3) співпраця з міжнародними організаціями.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Результати дослідження можуть бути використані для формування стратегії розвитку ринку праці в умовах воєнного часу. Ця стратегія буде орієнтована на впровадження комплексного підходу, який включатиме в себе заходи з підвищення кваліфікації працівників, створення нових робочих місць, співпрацю з міжнародними організаціями, розвиток інфраструктури, підтримку інновацій та розвиток нових технологій.

Література:

1. Волошина-Сійдей, В., Євсєєва, О., Маслиган, О., Сирцева, С., Нестеренко, О., & Гаркуша, С. (2023). Стратегічні орієнтири розвитку економіки в умовах глобальних викликів та воєнної агресії (український кейс). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Вип. 1 (48), с. 219—228.
2. Гордійчук Д. Гранти новому бізнесу, айтівцям та аграріям: що передбачає "нова економічна стратегія" України, *Економічна правда*, 2022, URL.: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/10/688044/>
3. Любомудрова, Н., Гойчук, В. (2022). Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення, *Економіка та суспільство*, 2022, Вип. 40, URL.: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462/1407>
4. Макалюк Б. Ринок праці в Україні: яка ситуація зараз та які професії матимуть попит у 2023 році, *Твоя робота*, 2023, URL.: <https://vikna.tv/dlia-tebe/roboata/rynok-praczi-v-ukrayini-2023-yaki-profesiyi-matymut-popyt-ta-yakoyu-bude-zarplata/>

5. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень, Ринок праці України в умовах воєнного стану: деякі аналітичні оцінки, 2022, URL.: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/oglyad_rinokpraci_0.pdf

6. Офіційний сайт аналітичного порталу Суспільство, Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019—2021 роках, 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax>.

7. Офіційний сайт PwC, PricewaterhouseCoopers database, 2022, URL.: https://www.pwc.com/content/pwc/userReg/login.en_gx.html?redirectUrl=gG0V—55llpsw21J2UMYgbIH5kctJLK2-lwWPau2GN84=&referrer=gG0V—55llpsw21J2UMYgbIH5kctJLK2-lwWPau2GN84=&parentPagePath=/content/pwc/gx/en (Accessed 1 Aug 2022).

References:

1. Voloshina-Sijdei, V., Yevseeva, O., Maslygan, O., Syrtseva, S., Nesterenko, O., and Harkusha, S. (2023), "Strategic guidelines for the development of the economy in the conditions of global challenges and military aggression (Ukrainian case)", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1 (48), 219—228.
2. Gordiychuk, D. (2022), "Grants to new businesses, Ukrainians and farmers: what the "new economic strategy" of Ukraine envisage", *Ekonomichna pravda*, available at.: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/10/688044/> (Accessed 1.12.2022).
3. Lyubomudrova, N. and Hoychuk, V. (2022), "Changes in the labor market under martial law and prospects for post-war recovery", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 40, available at.: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462/1407> (Accessed 1.12.2022).
4. Makaliuk, B. (2023), "The labor market in Ukraine: what is the situation now and what professions will be in demand in 2023", *Tvoya robota*, available at: <https://vikna.tv/dlia-tebe/roboata/rynok-praczi-v-ukrayini-2023-yaki-profesiyi-matymut-popyt-ta-yakoyu-bude-zarplata/> (Accessed 1.12.2022).
5. The official site of the National Institute of Strategic Studies (2022), "Labor market of Ukraine under martial law: some analytical assessments", available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/oglyad_rinokpraci_0.pdf (Accessed 1.05.2022).
6. The official site of analytical Portal Suspil'stvo (2021), "Labor migration: how many Ukrainians worked abroad in 2019—2021", available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax> (Accessed 1.05.2022) (in Ukrainian)
7. The official site of PwC (2022), "PricewaterhouseCoopers database", available at: https://www.pwc.com/content/pwc/userReg/login.en_gx.html?redirectUrl=gG0V—55llpsw21J2UMYgbIH5kctJLK2-lwWPau2GN84=&referrer=gG0V—55llpsw21J2UMYgbIH5kctJLK2-lwWPau2GN84=&parentPagePath=/content/pwc/gx/en (Accessed 1.12.2022).

Стаття надійшла до редакції 10.03.2023 р.